

**INGLIZ TILINI O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA O'QITISHDA
INOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH .****MUHAMMADIYEV BEGZOD SAFAR O'G'LI***Denov tadbirkorlik va pedagogika institute**Pedagogika fakulteti Pedagogika ta'lim**yo'nalishi 8-P-22 guruh 2 -bosqich talabasi***QAYUMOVA MOHINUR MURODULLAYEVNA***Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti**Filologiya Fakulteti ingliz tili o'qituvchisi**+ 998978457020 mohinurqayumova10@gmail.com***SHOMUROTOV ULUGBEK MELIKBOBOYEVICH***Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti**o'qituvchi u.shomurotov@dtpi.uz*

Anotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda jamiyatda muhim o'rin egallagan va yoshlar orasida keng targ'ib qilinayotgan chet tilini o'rganish maqsad qilib olingan . Asosiy maqsad bolalarga umumiy o'rta ta'lim vaqtidan chet tilini o'qitishni va o'qitish jarayonida innovatsion texnologiyalardan keng foydalanish targ'ib qilinadi.

Anotatsiya: In three articles, the goal is to learn a foreign language that occupies an important place in society today and is widely promoted among young people. The main goal is to teach children a foreign language from the time of general secondary education and to promote a wide range of innovative technologies in the teaching process.

Kalit s'oz: ingliz tili, innovatsia , metod ta'lim zamonaviy.

Key words: English language, innovation, modern method of education.

Kirish Taraqqiyot sivilizatsiyasi tarixiga retrospektiv nazar tashlar ekanmiz qadimda ajdodlarimiz yosh avlodga ta'lim va tarbiya berishda turli vositalardan foydalanishganligiga guvoh bo'lamiz. Hisobni o'rgatish uchun turli toshlar, suyaklar yoki meva danaklaridan, yozuvni o'rgatishda mumlangan taxtachalar va "stilo" deb nomlanuvchi uchiga o'tkir metall tig' mahkamlangan cho'pdan foydalanilgan. Bugungi kunda davlat ta'lim standarti, o'quv dasturi va darslik ingliz tili o'qitishning asosiy vositalarini tashkil etadi. O'zbek maktablari uchun dastur tayyorlashning o'z tarixi bor. 1968-yilga qadar o'zbek maktablari Rossiya uchun mo'ljallangan dasturlarning mahalliyashtirilgan nusxalaridan foydalanib kelingan. O'zbek maktablari uchun dastur loyihasi 1968-yilda ishlab chiqilgan va 1970/71-o'quv yilida maktablarda joriy etilgan. 1999-yilda o'quv dastur yangilandi va uning asosida yangi

darsliklar yaratildi. Chet tilni barcha umumiy oʻrta taʼlim maktabining 1-sinfidan boshlab ommaviy oʻrganish joriy etilishi munosabati bilan Yevropa Kengashining «Chet tilni egallashning umumiyevropa kompetensiyalari: oʻrganish, oʻqitish, baholash» toʻgʻrisidagi xalqaro hujjat (CEFR)ning ayrim holatlarini nazarda tutgan holda Uzluksiz taʼlim tizimining chet tillar boʻyicha Davlat taʼlim standarti va Oʻquv dasturlari ishlab chiqildi va 2013–2014 oʻquv yilidan boshlab bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etildi. Dasturga muvofiq maxsus tanlangan oʻqitish mazmuni chet tilda kommunikativ kompetensiyaning egallanishida asosiy taʼlimiy obʼyekt hisoblanadi. Oʻqitish mazmunida ikki jihat kuzatiladi: nimani oʻrganish va nima qilishni oʻrganish. Umumiy oʻrta taʼlim maktabini bitiruvchi oʻquvchilar egallaydigan 1500 ta leksik birlikni nutqda oʻzlashtiradilar. Ingliz tili grammatikasini oʻrgatish, asosan, induktiv (nutqda oʻrganilgan lisoniy hodisaga qoida-umumlashma) va qisman deduktiv (oʻqish va tinglashda uchraydigan grammatik hodisalarga oid algoritmik qoida berish) uslublarida amalga oshiriladi. Ingliz tili grammatikasini oʻrgatish mazmuni uchta metodik mezonga koʻra (oʻquvchining ona tili va ikkinchi tildan toʻplangan grammatik tajribasini hisobga olib, ingliz tilining oʻzidan yigʻiladigan tajribaga asoslanib va grammatik hodisalar taqdimoti tartibini nazarga olib) tanlanadi va ularga maxsus mashqlar beriladi. Umumiy oʻrta taʼlim maktab kursida ingliz tili oʻrgatishning yakuniy amaliy maqsadi – tinglab tushunish va oʻqish, yaʼni ingliz tilida tinglab va oʻqib axborot olishdir.

Asosiy qism Boshlangʻich sinflarda ingliz tili oʻqitish metodikasida kichik maktab yoshidagi oʻquvchilarning til oʻrganish individual layoqatlari (individual language learning aptitude)⁶³ va individual usullari ham hisobga olinadi. Kichik maktab yoshidagi oʻquvchilarning ingliz tili oʻrganish layoqatlarining “yuqori”, “oʻrta” va “past” nisbiy darajalari aniqlangan. Ingliz tili oʻrganish layoqat darajalari oʻquvchilarning a) oʻquv faoliyat turining ratsional usullarini egallaganliklari; b) verbal xotira (soʻz mantiq xotirasi va maʼnosini tushunib eslab qolish salmogʻi)ning rivojlanganligi; d) til qonuniyatlarini kashf qilib oʻrganilishini tezlashtiruvchi tafakkurning rivojlanganligi; e) diqqatni ongli idora qila olish kabi individual xususiyatlaridan kelib chiqib aniqlanadi. Kichik maktab yoshidagi oʻquvchilarning ingliz tili oʻrganish usullari (learning styles)ga quyidagicha taʼrif berilgan:

- Learning styles refers to “...an individual’s natural habitual, and preferred ways of absorbing, processing, and retaining new information and skills.”⁶⁵ .

- Oʻrganish usullari “individning yangi axborot va malakalarni xazm qilish, qayta ishlash va xotirada saqlashning tabiiy odatlashgan va afzal koʻradigan yoʻllari”degan maʼnoni ifodalaydi.

Metodik adabiyotlarda ingliz tili oʻrganish usullari turlicha nomlanadi. Masalan, MakKarti oʻrganish usullarini innovative, analytic, sensitive, dinamic, deb nomlagan boʻlsa D.Nyunan) cognitive, sensory, personality kabi kengroq

tushunchalarni ifodalovchi atamalardan foydalangan. Yuqoridagi atamalarga berilgan izohlarni umumiyashtirib ingliz tili o'rganish usullarini quyidagicha sharhlash mumkin: Innovatsion o'rganuvchilar – (innovative learners) til materialini nima sababdan va qanday maqsadda o'rganish lozimligini aniq tushunib olishlari lozim. Ular kontekstdagi axborotni yaxshi o'zlashtiradilar, kundalik hayot va tajribalari uchun foydali deb hisoblamagan yangi ma'lumotni qabul qilmaydilar. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ingliz tili o'rganish usullarini hisobga olib mashg'ulotlarni samarali tashkil etish yuzasidan quyidagi tavsiyalarni umumlashtirish mumkin. Ma'lumki, kichik maktab yoshidagi o'quvchi o'z ona tildan biror narsani qo'lga kiritish (instrumental funksiya), xatti-harakatni boshqarish (regulyativ funksiya), atrofdagilar bilan hamkorlikda faoliyat yuritish (interaktiv funksiya), shaxsiy his-tuyg'ular va ma'nolarni ifodalash (personal funksiya), o'rganish va kashf qilish (evristik funksiya), o'z tasavvuridagi olamni yaratish (tasavvur funksiya), axborot almashish (kommunikativ funksiya) maqsadlarida foydalanadi. Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitishga o'quvchilarga ingliz tilidan aynan shu maqsadlarda foydalanishni o'rgatish lozimligi tavsiya etiladi. Sh.Ubaydullayev mashqlar sistemasini quyidagicha tasniflaydi: (1) til materialini o'zlashtirishga ko'ra: fonetik, grammatik, leksik mashqlar; (2) nutq faoliyati turlarini egallashda qo'llanishiga ko'ra: tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozishga o'rgatish mashqlari; (3) lingvistik materialga ko'ra: til va nutq mashqlari; (4) bilim, ko'nikma va malaka hosil qilishiga ko'ra: tayyorlov va amaliy mashqlar; (5) bajarilish joyiga ko'ra: sinfda, uyda, laboratoriyada bajariladigan mashqlar; (6) nutq shakli va usuliga ko'ra: og'zaki va yozma nutq mashqlari; (8) tillar soniga ko'ra: bir tilli va ikki tilli mashqlar; (9) amallarni mustahkamlashga ko'ra: birlashtirish, o'zgartirish – reproduktiv, tanlash, guruhlash, o'xshatish, farqlash – retseptiv mashqlar; (10) yordamchi vositalar ishlatilishiga ko'ra: ko'rgazmalilik, texnika vositalari, programmalashtirish elementlari yordamida bajariladigan mashqlar; (11) o'zlashtirish bosqichlaridan kelib chiqishiga ko'ra: dastlabki egallash, mashq qilish, amaliyot, takrorlash, nazorat qilish mashqlari ham mavjud. Ingliz tili o'qitish amaliyotida drilling, ya'ni til kompetensiyalarining egallanishiga mo'ljallangan takrorlash va taqlid qilish (imitatsion) mashqlari ommalashgan. Ular til hodisalarining shakliy (formal), ma'noviy (semantik), qo'llanish (funktional) qiyinchiliklarini bartaraf etishga xizmat qiladi. Bunday mashqlarda bir yoki ikki til shakli (grammatik yoki fonologik strukturalar) o'qituvchi ko'rsatmasi asosida va nazoratida bir necha marotaba takrorlanadi. Bunday mashqlar asosida imitatsion (taqlid qilish) o'yinlarini tashkil etish mumkin.

Xulosa Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, umumta'lim maktablarida ingliz tilini turli sinflar doirasida o'quvchilarni yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ulardagi chet tilini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish va ehtiyojlarini to'liq qondirishga yordam beruvchi pedagogik innovatsion texnologiyalarga asoslangan

zamonaviy dars ishlanmalar yordamida dars o'tish o'quvchilarda tilni o'rganish uchun yuqori samara beradi. Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, umumta'lim maktablarida ingliz tilini turli sinflar doirasida o'quvchilarni yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ulardagi chet tilini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish va ehtiyojlarini to'liq qondirishga yordam beruvchi pedagogik innovatsion texnologiyalarga asoslangan zamonaviy dars ishlanmalar yordamida dars o'tish o'quvchilarda tilni o'rganish uchun yuqori samara beradi. Har bitta ta'lim jarayoni o'zining zamonaviy texnologiyalarga boyligi va yangicha yondashuvlari bilan o'z sifat darajasini ko'taradi. Bugungi kun farzandi texnologiyalar asrida yashamoqda. Mana shu sababli ham, ularni oson hayratlantirish va qiziqtirish mushkul ish. Shu bois, yosh valodni kelajak uchun munosib tarbiyalashda astoydil harakat qilmog'imiz lozim. Buning uchun, tinmay izlanish, harakatda bo'lish va zamon bilan hamnafas malaka oshirib borish zarur. O'qish, izlanish, ijodkorlik, tinimsiz harakatda bo'lish buyuk inson bo'lib yetishish uchun zamin hozirlaydi. Mana shunday mashaqqatli yo'lda har birimizni so'nmas iroda va shijoat also takr etmasin

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "O'qish mexanizmini hosil qilish" 2015
2. "Grammatika va lug'at" 2006
3. "Interfaol metodlar majmui" 2019
4. Qayumova, Mohinur Murodulayevna. "THEORETICAL-METHODOLOGICAL ANALYZE OF COSMOS AND INDIVIDUAL ON CONTEXT OF EXPERIMENTAL SCIENCE." *Интернаука* 28 (2018): 77-79.
5. Ergashovna M. G. TYPES OF FABRICS AND THEIR ANALYSIS //Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies. – 2023. – T. 2. – №. 5. – С. 59-61.
6. Qayumova, Mohinur Murodullayevna, Muhlisa Sobirjonovna Sobirjonova, and Feruz Qurbonaliyevich Saidov. "Galileo's influence on John Milton concept "individual". Similarities and differences between the outlook of Galileo and John Milton." *Science and Education* 2.6 (2021): 494-498.